

DE PEDAGOOG 01

UITGAVE VAN DE NVO - JAARGANG 26 - APRIL/MEI 2025

‘Waarom hebben niet alle scholen zo’n keuken?’

Bibliotheek van Tussenverhalen

Risicovol spelen

Tekenen met cliënten

Programma Alternatieve Denkstrategieën

Man, man, man

'Waarom staat *de Pedagoog* altijd vol met vrouwen?', mailde een NVO-lid een tijdje geleden aan de redactie. Als man vond hij te weinig herkenning. We zijn er sindsdien beter op gaan letten, al blijft het zo dat er véél meer vrouwen pedagoog zijn dan mannen. In dit nummer hopen we het helemaal goed te maken, met maar liefst zes mannen – tegenover elf vrouwen.

Schrijver Abdelkader Benali vertelt over zijn bezoeken aan vijftien basisscholen, waar meer dan de helft van de kinderen in armoede leeft. Hij ontdekt er dat alle ouders hardwerkende armen zijn, dat onderwijzers veel meer doen dan onderwijzen en welk verschil het Jeugdeducatiefonds maakt voor de ontwikkeling van leerlingen.

Pedagoog en promovendus Martin van Rooijen bepleit meer mogelijkheden voor kinderen om risico's aan te gaan tijdens het spelen. Vooral omdat kinderen er een innerlijke drive voor hebben. 'Ze hebben het nodig om zichzelf uit te dagen.' En daar hebben ze overbeschermende opvoeders, met al hun overbodige spelregeltjes, niet bij nodig.

NVO-orthopedagoog Bas Schuurmans geeft een inkijkje in de manier waarop hij werkt met tekeningen bij zijn cliënten. Hij begon met tekenen in zijn eerste baan, een school voor kinderen met taalstoornissen en slechthorendheid. En hij doet het nog steeds, maar nu als jeugdhulpverlener. Bijvoorbeeld een vulkaan van woede, een meer van verdriet en een brug van herstel.

PAD-expert Kees van Overveld herinnert zich hoe het Programma Alternatieve Denkstrategieën halverwege de jaren tachtig naar Nederland is gehaald door de oudervereniging van dove kinderen, FODOK. Veertig jaar later is PAD, ondanks toenemende concurrentie, nog steeds een beproefd middel om de sociaal-emotionele vaardigheden van schoolkinderen te versterken.

Als toetje: twee columns van twee onderwijzers. Van René Peters die ineens een onbekende dame in zijn keuken ziet verschijnen, met zijn dochttertje aan de hand. En van Bart van Gent die voorleest uit een Pools prentenboek en in het Bulgaars hoort schelden.

Annemiek Haalboom
hoofdredacteur *de Pedagoog*

'Het is essentieel om als kind je eigen ding te kunnen doen en daar veel vrijheid in te krijgen'

Martin van Rooijen, pagina 14

Coverfoto: Susanne Knubben Suijkerbuijk, coördinator Gezonde school bij het Kindcentrum Sittard.

4 **‘Waarom hebben niet alle scholen zo’n keuken?’**
Interview met Abdelkader Benali over zijn reis langs vijftien eigenwijze basisscholen. Samen met Hans Spekman, directeur van het Jeugdeducatiefonds.

10 **Bibliotheek van Tussenverhalen**
Jongeren in ‘tussenposities’ groeien op in verschillende culturele, religieuze of sociale leefwerelden. Dankzij een onderzoeksproject krijgen hun verhalen een plek.

20 **Verklarende analyse als leidraad**
Vader Jerry en dochter Tyara (17) zijn samen in behandeling bij Molendrift. De verklarende analyse helpt Tyara om zichzelf en haar omgeving te begrijpen. Een gesprek met vader, dochter en hun behandelaars.

24 **Tekenen als sleutel tot begrip en betrokkenheid**
Het gebruik van tekeningen bij pedagogische behandeling en begeleiding, helpt om abstracte concepten te concretiseren en jongeren actief te betrekken. Dat weet pedagoog Bas Schuurmans uit ervaring.

32 **‘Het programma was zijn tijd ver vooruit’**
Het Programma Alternatieve Denkstrategieën is de allereerste interventie gericht op het versterken van sociaal-emotionele vaardigheden van kinderen. Een gesprek met PAD-pionier en PAD-expert Kees van Overveld.

27

30

rubrieken

8 Onderzoeksnieuws

9 Pedagoog in opleiding

14 Promovendus:
Martin van Rooijen

17 Column

18 MIND

23 Gegrepen

27 Gast: René Peters

28 Boeken &zo

30 Hoogleraar: Anouk Goemans

35 Juridische en beroepsethische
vragen

36 Young professionals

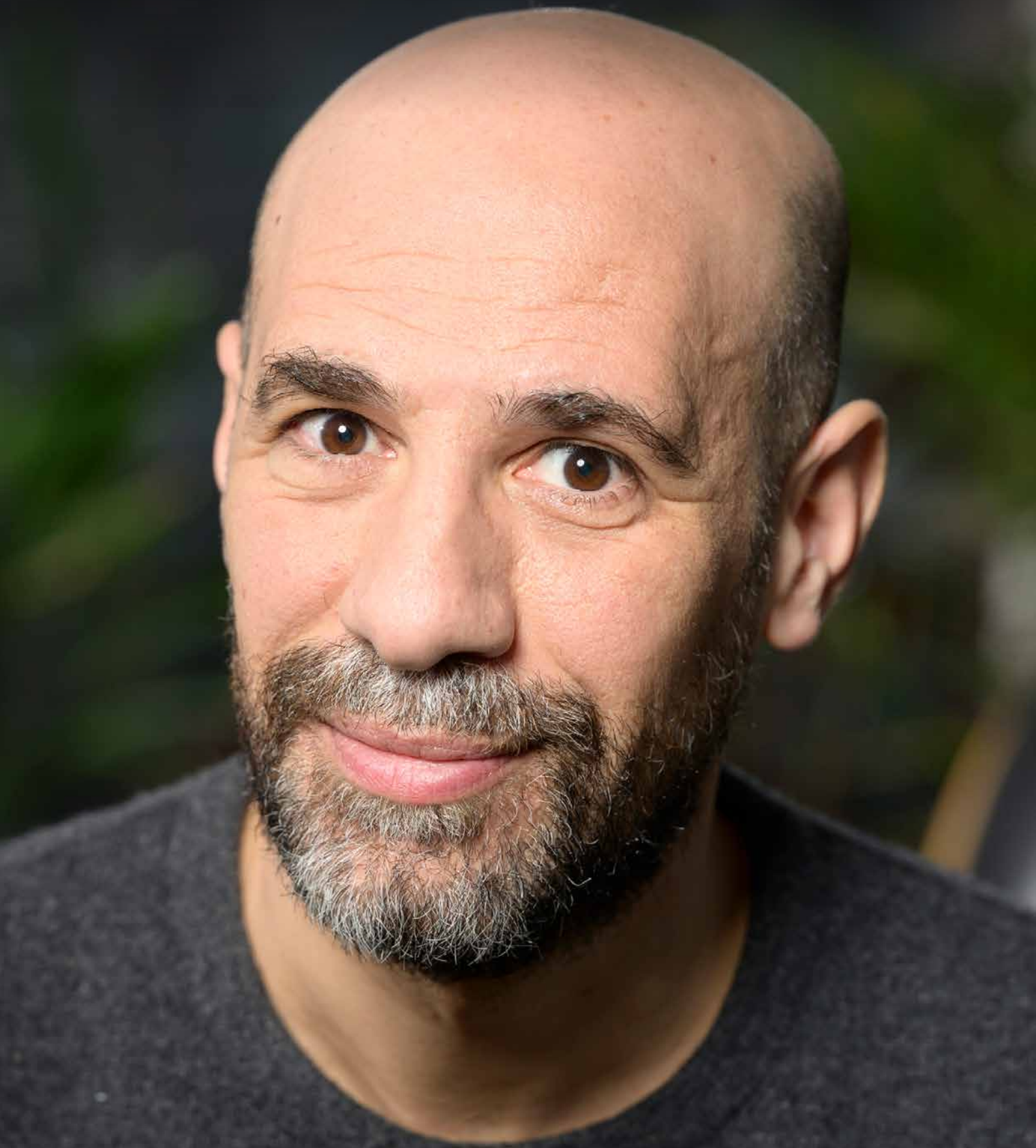
40 Op de werkvloer

23

32

‘Waarom hebben niet alle scholen zo’n keuken?’

In ‘Dromenmakers’ beschrijft Abdelkader Benali zijn reis langs vijftien eigenwijze basisscholen. Samen met Hans Spekman, directeur van het Jeugdeducatiefonds, spreekt hij openhartig met leerkrachten, directeuren en kinderen. Over de impact van armoede, de school als veilige haven en het belang van persoonlijke aandacht.

“Hans Spekman is de vrachtwagenchauffeur van het onderwijs”, zegt schrijver, theatermaker en presentator Abdelkader Benali (1975, Ighazzazen, Marokko) via Zoom.

“Ik trof hem vorig jaar vaak bij rondetafelgesprekken over kansenongelijkheid in het onderwijs, een thema waar ik veel mee bezig was. Hans kwam altijd net van een school vandaan die aangesloten is bij zijn Jeugdeducatiefonds, soms wel van twee die dag, en hij zat steeds vol met verhalen. We raakten in gesprek over de interventies die scholen plegen om een kind niet alleen bij het onderwijs te betrekken, maar ook een veilige plek te bieden waar het zich kan ontwikkelen, kan ontdekken dat het een kind is.”

Extra’s

“Het waren schrijvende verhalen die Hans deelde”, zegt Benali.

“Over kinderen die met honger naar school gaan, over eigenwijze leerkrachten die in actie komen om kinderen toch naar school te krijgen, over bestuurders die buiten de lijntjes durven kleuren. Ik wilde me graag meer in de thematiek verdiepen. Ik praatte er wel over, maar had die scholen eigenlijk nooit van nabij gezien. Toen zei Hans: ‘Je mag best met me mee.’”

Samen bezoeken ze in de loop van 2024 vijftien - van de ruim achthonderd - basisscholen die met steun van het Jeugdeducatiefonds extra mogelijkheden scheppen voor hun leerlingen. Ze reizen van Middelburg en Vlissingen tot Drachten, Leeuwarden en Roermond. Het zijn scholen waar minstens de helft van de leerlingen opgroeit in armoede. Zij organiseren ‘extra’s’ zoals een Verlengde Schooldag vol educatieve en sportieve activiteiten, een

lunch op school, ondersteuning door professionals en uitstapjes naar theater of dierentuin. Er zijn ook individuele vergoedingen voor zaken als een bril, een bed of kindercoaching.

Delfshaven

Eind vorig jaar verscheen *Dromenmakers*. Hierin schetst Abdelkader Benali mooie, gedetailleerde portretjes van de scholen, de buurten waar ze staan en waar de kinderen wonen. Ergens halverwege de reis belandt hij op de Valentijnschool in het Rotterdamse Delfshaven. De wijk waarnaar hij eind jaren zeventig, als vierjarige, vanuit Marokko verhuisde.

“Delfshaven is heel groot, maar mijn wereld was heel klein. Bij de singel hield het voor mij op. Ik ging van huis naar de kleuterschool en weer terug. Thuis moest ik binnenblijven. We waren nu in een ander deel van Delfshaven, in een pittige wijk met een hoge score in zwaarte van problematiek.

Net als de andere scholen, was de Valentijnschool letterlijk een oase in de wijk. Een plek vol rust en vrede, waar ouders hun kinderen vol vertrouwen naartoe brengen. Ik herinner me dat we aan het eind van ons bezoek bij groep 8 kwamen, die net aan de lunch zat. Heel rustig en bijna volwassen zaten ze daar, echt als een groep die klaar is voor de volgende stap. Het klinkt misschien stom, maar soms kan je gewoon voelen dat een school goed is.”

Onwijze Moeders

Wat meehelpt op de Valentijnschool - ‘met 40 procent Marokkaanse en 30 procent Turkse leerlingen, dan komen de Kaapverdianen en de

> *Bulgaren* - is het zeer divers samengestelde team, vertelt Benali. "Een van de weinige overigens. Met een leuke Marokkaanse dame, Sahila, die de wereld van de kinderen kent en begrijpt." In *Dromenmakers* vertelt Sahila, al jarenlang medewerker ouderbetrokkenheid, over het Onwijze Moeders-project. Hier kunnen moeders hun ervaringen en verhalen delen en elkaar zo steunen. Sahila geeft, samen met de wijkagent, voorlichting over alle gevaren waaraan kinderen in de wijk blootstaan, zoals ronselpraktijken. Verder helpt ze moeders in het lokettendoelhof van de gemeente en dankzij goede contacten met de Jumbo om de hoek - 'De bedrijfsleider heet Dirk' - aan werk dicht in de buurt van hun kinderen.

Hard werken

Een school die ouders een baan om de hoek bezorgt, dat was nieuw voor Abdelkader Benali.

"Ik kwam wel meer van zulke voorbeelden tegen. Ook een school die sollicitatietrainingen gaf aan ouders, hoewel dat officieel niet mocht. Dat is mooi, maar ik werd er ook een beetje droevig van. Ik kwam er op die scholen achter dat alle ouders werken. En veel ouders, alleen of met een partner, moeten heel hard werken om de eindjes aan elkaar te knopen. Er zijn veel alleenstaande moeders. Ze zijn afhankelijk van een breed netwerk aan opvang, zodat ze geld kunnen verdienen. Naast grootouders, ooms en tantes en andere familie is school daar een belangrijk onderdeel van. Dat wist ik allemaal niet.

Er was een school die zei: 'We weten dat ouders echt direct door moeten naar hun werk, daarom zijn we een kwartier eerder open gegaan.' Dat kwartiertje bleek wonderen te verrichten. Het zorgt dat een kind rustig aan de nieuwe schooldag kan beginnen."

Zwitsers zakmes

Een andere eyeopener was dat leerkrachten veel meer doen dan onderwijs geven.

"Op de basisschool van mijn dochters, in Amsterdam Nieuw-West, praat ik twee keer per jaar met de leerkrachten in het tafeltjesgesprek. Nu kwam ik binnen met Hans Spekman en kon ik iedereen alles vragen. De rijkdom van het boek is vooral dat iedereen zo open is. Ik vond het confronterend dat ik er toen pas achter kwam hoe intensief leerkrachten zich te bemoeien hebben met de leefwereld van een kind. Ze vertelden over huisbezoeken, over de eigen portemonnee trekken voor een fiets, aankloppen bij de gemeente voor steun, praten met de leerplichtambtenaar. De leerkracht is, net als bestuurders, een soort Zwitsers zakmes; op elke uitdaging volgt weer een nieuwe toevoeging aan dat mes."

Missionaris

Het zijn geen doorsnee scholen die hij op zijn reis bezoekt, en geen doorsnee medewerkers die hij er ontmoet. Benali ziet veel bevlogen leerkrachten en karaktervolle directeuren, met een groot hart voor hun leerlingen.

"Ik weet dat niet alle scholen zo zijn. Met het boek wil ik laten zien hoe het onderwijs zich wat mij betreft zou moeten ontwikkelen. Het moet inspireren: Kijk, dit doen mensen op scholen om het onderwijs beter te maken voor iedereen! De kern is persoonlijke aandacht, dat je gezien wordt. Niet de anonimisering, het technocratische model, dat leidt tot zaken als de toeslagenaffaire."

Hij heeft zelf goede herinneringen aan zijn basisschooltijd, begin jaren tachtig. "Ik vond school meteen leuk en voelde me zeker gezien, daar hechtte ik ook erg aan. Als ik ergens gevormd ben, is het wel in het kringgesprek. Op een gegeven moment begon ik voor te lezen uit een boek dat veel indruk op me gemaakt had. Daar maakte ik mijn klasgenoten deelgenoot van. Als een soort missionaris. Ik vond het geweldig, dat luisterende oor van de hele klas en die goedkeurende blik van de meester. Later mocht ik vaak de weekafsluiting doen. Ik was theatraal ingesteld en kreeg daar alle ruimte voor."

Verenigde Naties

Op alle vijftien scholen gaat hij in gesprek met kinderen, vaak uit de leerlingenraad. Veel kinderen zijn nieuwkomers, veel hebben een andere culturele achtergrond. Benali doet steeds zijn best om hun namen goed te spellen.

"Ik herinner me een klas, dat was gewoon net de Verenigde Naties. Een hele leuke, warme groep. Ik herinner me een Iraakse meisje dat met haar familie bij opa en oma in Irak op bezoek was gegaan, te lang was gebleven en met een verlopen paspoort bijna niet meer terug kon. Het is een leven vol onzekerheid. Ik herinner me ook een sprankelend meisje, gevlucht uit Eritrea. Ze had in twee jaar heel goed Nederlands geleerd, hield van voetballen en was zo sterk."

De achtergrond van de leerlingen heeft ook te maken met het karakter van deze scholen, denkt Benali. "Omdat ze een stapje extra zetten, zijn ze aantrekkelijker voor kinderen met een vluchtelingenverhaal, uit sociaal zwakkere milieus. Iedereen kan van hun aanbod profiteren, maar dat gebeurt niet. Zo was er een school met een grote groep kinderen uit Oekraïne, in Zevenbergen. Een kleine gemeente, maar wel met vijf scholen voor ouders om uit te kiezen. En helaas kozen ze hun school als laatste."

Appelcrumble

Hij heeft heel wat broodjes zien smeren op de scholen die hij bezocht, vertelt Benali. Allemaal zorgen ze voor een gezond ontbijt of een gezonde lunch voor hun leerlingen. Op het Kindcentrum in Sittard trakteerden de kinderen Benali en Spekman op zelfgebakken appelcrumble.

"Daar waren ze heel trots op. Het was een unieke school, met een moestuin op het schoolplein en een grote volwaardige, professionele keuken. Die keuken was het hart van de school. Alle kinderen leerden daar koken, ook met messen, onder toezicht van een groep moeders."

In Sittard maakt een groep van tien kinderen drie keer per week de lunch voor zo'n 250 medeleerlingen.

Jeugdeducatiefonds

Het Jeugdeducatiefonds zet zich via basisscholen in voor kinderen die opgroeien in 'relatieve armoede', om zo hun ontwikkelingskansen op allerlei manieren te vergroten. Als armoedegrens geldt een inkomen van ouders onder de 150 procent van het 'niet-veel-maar-toereikend'-criterium van het Sociaal Cultureel Planbureau. Dit is het bedrag dat een huishouden minimaal nodig heeft voor basiszaken als voedsel, kleding, wonen, zorg en ontspanning. Hierdoor komen ook kinderen die anders buiten beeld vallen, zoals kinderen van werkende armen, in aanmerking voor steun.

Basisscholen waar minstens de helft van de leerlingen opgroeit in 'relatieve armoede' kunnen een beroep doen op

het Jeugdeducatiefonds. Er zijn inmiddels ruim 800 scholen aangesloten. Het fonds reserveert elk jaar een budget dat scholen vrij kunnen besteden, zowel aan individuele als aan educatieve groepsaanvragen. Dus van brillen, fietsen, bedden, boeken voor thuis, een dyslexietest en ondersteuning door professionals tot museumbezoek, fotoworkshop, busvervoer voor een schoolreisje en extra leermateriaal voor de hele klas.

Het Jeugdeducatiefonds is een non-profit organisatie, opgericht in 2015, naar voorbeeld van het Jeugdsportfonds en het Jeugd cultuurfonds. Hans Spekman is sinds 2018 de directeur.

www.jeugdeducatiefonds.nl

"Voor mij vervult die school een pioniersfunctie. Waarom hebben niet alle scholen zo'n keuken? Met het thema eten, leer je kinderen nadenken over hun plek in de wereld, over zorgen voor elkaar, samen iets maken, over sociale orde, gezondheid, klimaat en milieu. Met eten op school kun je allerlei feestdagen met elkaar vieren. Op alle niveaus een dikke plus dus."

Schoolreisje

Zijn debuutroman *Bruiloft aan zee* uit 1996 begint met een schoolreisje. Benali ziet het nog voor zich. "Met de kleuterklas wandelden we hand-in-hand van Delfshaven naar Blijdorp, onderweg zongen we een liedje en zo gingen we onder een viaduct door. Eigenlijk een heel korte wandeling, maar voor mij een indrukwekkende reis. Echt een hoogtepunt.

Dat hoorde ik terug op de scholen, daarom besteden ze er ook allemaal geld aan. Een schoolreisje is niet alleen een uitje, je komt er achter dat je klas een soort familie is, bent samen onderweg, creëert samen bijzondere herinneringen. Je komt in nieuwe situaties terecht, met nieuwe handelingen. Veel kinderen hadden nog nooit in een bus gezeten, nog nooit een dierentuin gezien of een theater. Ze

durfden niet goed hun jas af te geven bij de garderobe. Kregen ze die dan wel terug?"

Orthopedagogen

Op de scholen ontmoet Benali ook een paar orthopedagogen. Is hun rol belangrijk?

"Ik heb begrepen dat scholen moeten vissen in de vijver met onderwijssteuning, naar pedagogen, maatschappelijk werkers en andere professionals. De onderwijsdruk is heel hoog, dus alles wat ze naar hen door kunnen schakelen, zorgt voor verlichting. Het liefst hebben ze iemand die langdurig verbonden is aan een school, dan kun je meters maken. De kinderen hebben een onderwijsachterstand, maar met de goede aandacht en de goede instrumenten, kunnen ze die heel snel wegwerken. Je ontlast dus de leerkracht en versterkt de leerling."

tekst: Annemiek Haalboom

De opbrengst van *Dromenmakers* gaat naar het Jeugdeducatiefonds.

Boek cadeau

Van uitgeverij Lemniscaat mogen we drie exemplaren van *Dromenmakers* weggeven. Interesse? Stuur voor 7 mei een mail met je motivatie naar redactie@nvo.nl. Inzenders met de mooiste motivatie krijgen het boek toegestuurd.

'Ik kwam er op die scholen achter dat alle ouders werken'